universele elektuurvoeding

Tot nu toe was het gebruikelijk dat bij elke schakeling een voedingsschema werd gegeven. Om de kostenfaktor te drukken waren ze meestal eenvoudig van opzet. Het staat buiten kijf dat de kwaliteit van de voeding vaak van essentiëel belang is voor een goede werking van de schakeling. Om van dit laatste verzekerd te zijn wordt voortaan bij elk apparaat dat een relatief grote stroom trekt, steeds hetzelfde tipe voeding toegepast. De opzet van deze voeding is zodanig, dat met een minimum aan financiele kosten, een maksimum aan kwaliteit wordt verkregen. Behalve als permanente voeding in elk willekeurig apparaat, zijn er ook legio andere toepassingsmogelijkheden, door een handig konnektoraansluitsisteem.

Tj. Venema

Het blokschema

In figuur 1 is het blokschema van de voeding gegeven. Aan de niet-inverterende ingang van een verschilversterker wordt een referentiespanning aangeboden. De inverterende ingang krijgt zijn stuurspanning van de loper van potmeter P_1. Deze potmeter is galvanisch verbonden met de uitgang van de voeding. De uitgangsspanning van de verschilversterker komt via weerstand R_1 op de ingang van een buffertrap. Deze trap zorgt ervoor, dat de uitgang van de verschilversterker niet te veel wordt belast. De uitgang van de buffertrap is verbonden met een stuurtrap. De uitgang hiervan ligt aan de ingang van de eindtrap. Deze eindtrap is alleen nodig voor relatief grote vermogens. In de meeste gevallen kan deze eindtrap achterwege blijven. De stuurtrap fungeert dan als eindtrap.

Weerstand R_2 is in het uitgangssirkwie van de voeding opgenomen om de stroom te begrenzen. De spanningsval over deze weerstand, die afhankelijk is van de grootte van de uitgangsstroom, verzorgt de informatie voor het stroombegrenzingssirkwie. Als de spanning over R_2 een bepaalde waarde heeft overschreden, gaat het stroombegrenzingssirkwie de uitgang van de verschilversterker (achter weerstand R_1) belasten. Deze belasting is zó groot, dat de uitgangsspanning van de voeding automatisch daalt tot de waarde van de ingestelde maksimum stroom. Omdat de uitgangsspanningsinformatie wordt verkregen achter R_2, heeft deze weerstand geen invloed op de ingestelde uitgangsspanning. Het stroombegrenzingssirkwie werkt zo snel, dat de voeding onder elke omstandigheid kortsluitvast is.

In het blokschema van figuur 1 vervult de verschilversterker de funktie van regel- en korrigerendorgaan. De versterking hiervan is zo groot dat gesteld kan worden dat inverterende- en niet-inverterende ingang steeds hetzelfde spanningsnivo voeren. Dit houdt in, dat op de loper van potmeter P_1 een spanningsnivo staat, dat gelijk is aan de grootte van de referentiespanning. Als de uitgangsspanning van de voeding hoger wil worden zal ook, via potmeter P_1, de spanning op de inverterende ingang van de verschilversterker willen toenemen. Hierdoor neemt de spanning op de uitgang van deze versterker af. Via de buffer-, stuur- en eindtrap neemt dan ook de uitgangsspanning van de voeding af. Deze afname gaat door, tot de voedingsspanning zo ver is gedaald, dat de loper van potmeter P_1 weer op het referentiespanningsnivo staat.

Als de voedingsuitgangsspanning lager wordt dan de ingestelde waarde gebeurt het omgekeerde. In dat geval daalt de spanning op de inverterende ingang van de verschilversterker. Daardoor stijgt de spanning op de uitgang van deze versterker.

Aan de inverterende ingang van de verschilversterker is tevens een bromkompensatienetwerk verbonden. De kompensatie komt tot stand door de, op de voedingsuitgang aanwezige brom, in tegenfase toe te voeren aan de inverterende ingang van de verschilversterker.

Het principeschema van de voeding

Figuur 2 geeft het principeschema van de voeding. IC-1 vormt de verschilversterker. Deze IC (een μA 709) wordt asimmetrisch gevoed. Een goede werking van dit tipe IC is, in de schakeling volgens figuur 2, gegarandeerd tussen 12 V en 36 V.

Zenerdiode Z_1 verzorgt de referentiespanning. Via weerstand R_2 komt deze spanning op de niet-inverterende ingang van het IC. Weerstand R_{12} en kondensator C_4 zorgen voor de ingangsfrekwentiekompensatie van het IC. Kondensator C_2 heeft dezelfde funktie voor het uitgangssirkwie van het IC. De uitgangsspanning van het IC (punt 6) gaat via weerstand R_4 naar de basis van T_1. Transistor T_1 is de buffertrap tussen de IC uitgang en transistor T_2. T_1 en T_2 zijn geschakeld als emittervolger. Transistor T_2, die als stuurtransistor voor T_3 fungeert, kan in veel gevallen als eindtransistor worden benut. Als dit niet mogelijk is moet T_3 als eindtransistor worden opgenomen. In figuur 2 staan de aansluitpunten van T_3 gestippeld. Dit heeft betrekking op het feit, dat T_3 niet op de print wordt aangebracht, vanwege het benodigde (grote) koeloppervlak.

De nummers die in figuur 2 in een cirkel staan getekend hebben betrekking op een korresponderend aansluitpunt op de nog nader te noemen print.

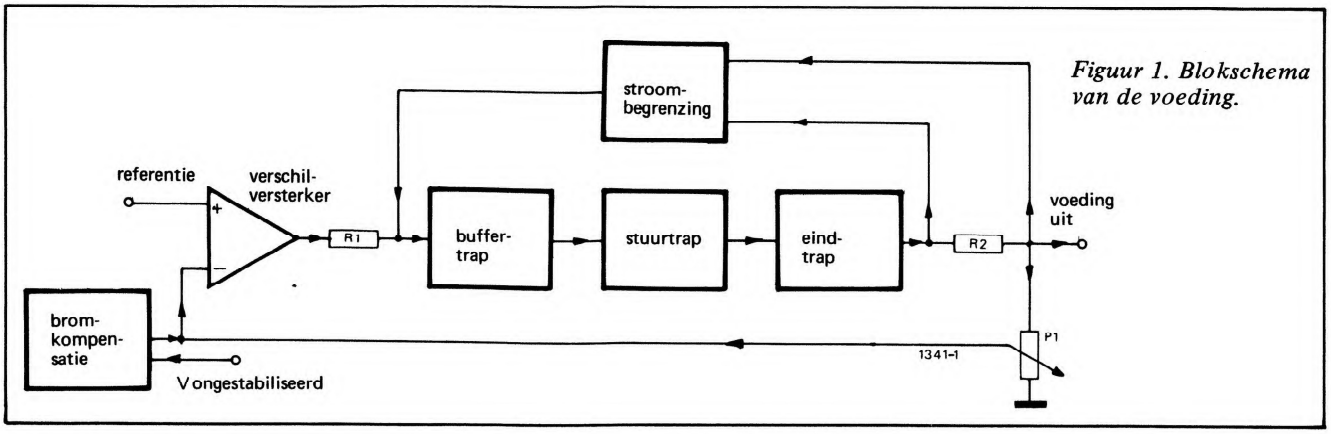

Figuur 1. Blokschema van de voeding.

Bij afwezigheid van T_3 moeten de omcirkelde punten 2 en 3 worden doorverbonden.

De voedingsuitgangstroom loopt door de weerstanden R_7, R_8 en R_9. Over deze weerstanden is de basis-emitteraansluiting van T_4 geschakeld. Transistor T_4 zorgt voor de stroombegrenzing. Als de spanning over R_7, R_8 en R_9 groter wordt dan ca. 0,7 V zal T_4 gaan geleiden. De kollektor van T_4 gaat dan stroom trekken uit het IC via weerstand R_4. Hierdoor ontstaat een spanningsval over R_4, die tot gevolg heeft dat de basisspanning van T_1 daalt. Via T_1, T_2 en T_3 daalt dan ook de voedingsuitgangsspanning. Als R_8 en R_9 uit figuur 2 waren weggelaten, zou de uitgangsstroom van de voeding zijn begrensd op 0,7 A. Deze stroom veroorzaakt over R_7 een spanningsval van 0,7 V. Daarbij gaat de stroombegrenzingstransistor T_4 werken.

In de getekende situatie in figuur 2 is de stroombegrenzing ingesteld op 2,1 A.

De voedingsuitgangsspanningsinformatie, die wordt gebruikt voor het sturen van de inverterende IC ingang, wordt verkregen uit de weerstandsdeling R_{10}, P_1 en R_{11}.

De bromkompensatie wordt vanaf de ongestabiliseerde spanning, via weerstand R_{13} en potmeter P_2, op de loper van P_1 gestuurd. Via R_3 komt deze spanning op de ingang van het IC.

Het instellen van de uitgangsspanning

De voedingsuitgangspanning kan nooit lager worden dan de waarde van zenerdiode Z_1. Omdat 6 V een redelijk minimum is, heeft Z_1 een waarde van 5,6 V. De in te stellen uitgangsspanning van de schakeling wordt bepaald door de keten R_{11}, P_1 en R_{10}, in samenwerking met Z_1. Zoals de genoemde komponenten zijn gedimensioneerd in figuur 2, is de uitgangsspanning instelbaar (met P_1) tussen ca. 5,7 V en 33 V.

Weerstanden:		Potmeters:		Halfgeleiders:	
R_1	= 2k7	P_1	= instel 22k (zie tekst)	T_1,T_4	= 2N1613, BD137 of BD139
R_2,R_3	= 10k	P_2	= instel 1 meg.	T_2,T_3	= 2N3055 of BD130(Y)
R_4	= 560 Ω			IC_1	= μA 709 (TO-5 behuizing of dual in line)
R_5	= 470 Ω			G	= bruggelijkrichter B40C2200 (zie tekst)
R_6	= 100 Ω			Z_1	= zenerdiode 5,6 V, 250 mW (zie tekst)
R_7,R_8,R_9	= zie tekst	Kondensatoren:			
R_{10}	= 1k (zie tekst)	C_1	= 2200 μF, 40 V (zie tekst)		
R_{11}	= 4k7 (zie tekst)	C_2	= 470 pF		
R_{12}	= 1k5	C_3	= 470 pF		
R_{13}	= 100k	C_4	= 1 nF		

Figuur 2. Principeschema van de voeding.

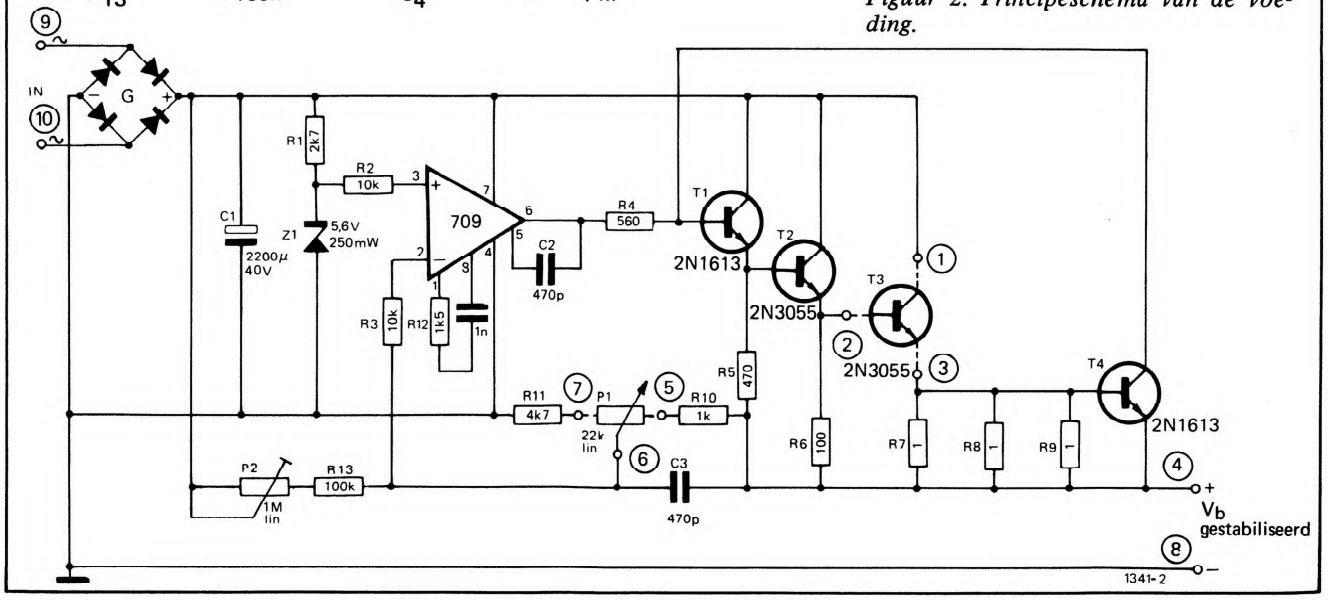

Uiteraard moet de ongestabiliseerde spanning dan wel groter zijn dan 33 V. In figuur 4 is het voedingsinstelnetwerk nogmaals getekend. Bij genoemde zenerdiode van 5,6 V zal op de loper van P_1 ook steeds 5,6 V staan. Als de voeding een vaste uitgangsspanning moet hebben, krijgt P_1 ten opzichte van R_{10} en R_{11} een relatief kleine waarde, die achteraf wordt vastgesteld. Voor berekeningen wordt P_1 eerst weggelaten. In dat geval kan gesteld worden, dat over R_{11} 5,6 V valt. Voor R_{11} mag elke weerstandswaarde tussen 5 k en 27 k worden genomen. Als bijvoorbeeld een voedingsspanning van 10 V gewenst is, moet de verschilspanning van de 5,6 V zenerspanning en de genoemde 10 V over weerstand R_{10} vallen. Hierdoor is bij een aanname voor R_{11}, de waarde voor R_{10} vastgelegd, omdat de spanningsvallen over genoemde weerstanden, evenredig zijn met hun weerstandswaarden.
Om een eksakte instelling van een bepaalde voedingsspanning mogelijk te maken moet P_1 weer worden ingelast. Een totale weerstandswaarde voor P_1 van ca. 10% van de som van R_{10} en R_{11}, is ruimschoots voldoende om een eksakte voedingsspanning te kunnen instellen.

Uitvoeringsmogelijkheden

Zoals reeds is verteld, kan de voeding worden uitgevoerd met of zonder transistor T_3. Dit laatste is afhankelijk van de vereiste maksimum stroom, en het vermogen. Tot een maksimum stroom van 4 A, en een vermogensdissipatie van 12 W van transistor T_2, kan T_3 achterwege blijven. De aansluiting van de voedingsuitgang wordt dan zoals in figuur 5 is weergegeven.
Het vermogen dat transistor T_2 dissipeert is te berekenen uit de kontinustroom die de voeding levert, en de spanning over T_2. Dit vermogen is:

$$P_{T_2} = I_{vb} \times V_{ceT_2}.$$

In deze formule stelt P_{T_2} het vermogen voor dat T_2 dissipeert, I_{vb} de voedingsuitgangstroom en V_{ceT_2} het verschil in de ongestabiliseerde spanning en de voedingsuitgangsspanning.
Bij stromen groter dan 4 A, en vermogens boven 12 W, moet T_3 worden ingelast. De voedingsuitgang wordt dan zoals is aangegeven in figuur 6.
Om de dissipatie van de eindtor zo klein mogelijk te houden is het wenselijk, de ongestabiliseerde spanning niet meer dan enige volts hoger te kiezen dan de gestabiliseerde spanning.
In tabel 1 staan de belangrijkste gegevens omtrent de voeding vermeld. In deze tabel staat ook dat de uitgangsspanningsvervorming, zonder bromkompensatie kleiner is dan 2 mV. In veel gevallen is dit ruimschoots voldoende, en kan de bromkompensatie achterwege blijven (R_{13} en P_2 vervallen dan). Als de bromkompensatie wordt aangebracht is dit alleen effektief, als met P_2 op minimale brom wordt afgeregeld. Deze afregeling kan het beste visueel worden gedaan, met een skoop. Een andere metode is mogelijk op het gehoor met een versterker. De voedingsuitgang wordt dan op de voorversterker (MD-ingang) van een geluidsinstallatie aangesloten. Potmeter P_2 wordt dan zo ingesteld, dat uit de luidsprekers van de geluidsinstallatie een minimum aan brom komt.

De print

Figuur 7 geeft de print lay-out van de voeding. De print is met opzet enigszins ruim genomen (ca. 15 x 9 cm). Uit ervaringen is gebleken dat de oppervlakte van een voedingsgedeelte van een schakeling, een ondergeschikte rol speelt ten opzichte van de hoogte.
De ruimte voor de voedingskondensator (C_1) is zo groot dat nog gemakkelijk elko's van 5000 μF/40 V kunnen worden geplaatst. Ook de plaats van de bruggelijkrichter (G) is wat ruim genomen. Dit is gedaan om twee redenen. In de eerste plaats moet er, in verband met de warmte ontwikkeling van de bruggelijkrichter, ruimte zijn tussen deze gelijkrichter en de voedingselko. In de tweede plaats kan er ruimte nodig zijn om de bruggelijkrichter geforceerd te koelen. Meestal worden er bij een bruggelijkrichter twee stroomwaarden gegeven.
Bijvoorbeeld B40C2200/3200. De term "B40" heeft dan betrekking op de maksimaal te gelijkrichten spanning (40 V). De term "C2200" heeft betrekking op de maksimale kontinustroom door de gelijkrichtschakeling, zonder geforceerde koeling (2200 mA). De term "3200" geeft aan hoeveel stroom de bruggelijkrichter kontinu mag voeren, met geforceerde koeling. Deze koeling kan bestaan uit een aantal dunne metalen plaatjes, die op elkaar gestapeld, tegen de bruggelijkrichter worden gemonteerd. Om een goede koeling te krijgen worden dan deze plaatjes waaiervormig uitgebogen. Ook bestaat de mogelijkheid op de print een enkelvoudige metalen koelplaat aan te brengen, voor de bruggelijkrichter.
Op de print kunnen twee μA 709-uitvoeringen worden bevestigd: de TO-5 behuizing, of de veertien pens "dual in line" (DIL).
De plaats voor transistor T_2 is ruim gekozen, om er een koelvin onder te kunnen plaatsen.
Tabel 1 geeft informatie wanneer dit nodig is.
Figuur 8 geeft een afbeelding van de voedingsprint. Hierbij is T_2 voorzien van een koelvin.
Om konnektoraansluiting mogelijk te maken zijn alle aansluitpunten uitgevoerd naar één printzijde. De aansluitpunten zijn genummerd van 1 tot 10. Tabel 2 geeft de eksterne aansluitingen voor de voeding. De spanningsregelpotmeter kan ook buiten de print worden bevestigd. De aansluitingen hiervoor zijn de punten 5, 6 en 7. Als er geen eksterne transistor (T_3) wordt toegepast moeten de punten 2 en 3 worden doorverbonden. Als er een stroom, groter dan 4 A, door de voeding moet worden geleverd, moet naast T_2 een doorverbinding worden aangebracht. Deze doorverbinding is in figuur 7 gestippeld. Deze verbinding

Figuur 4.

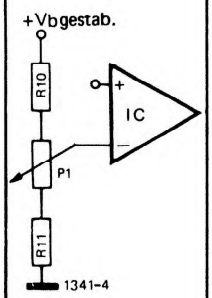

Figuur 5.

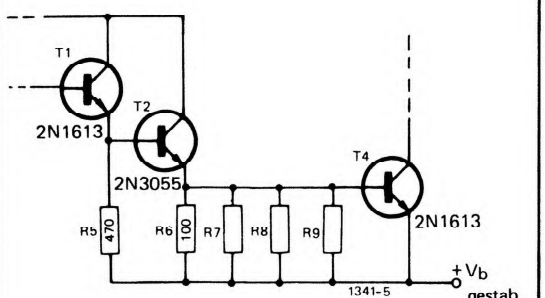

Figuur 6.

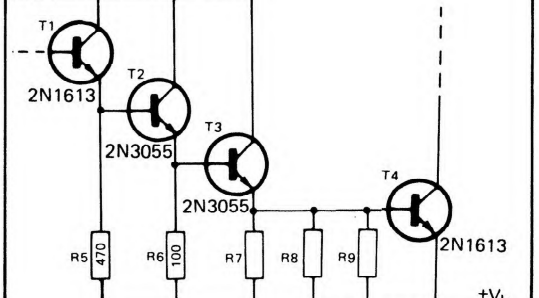

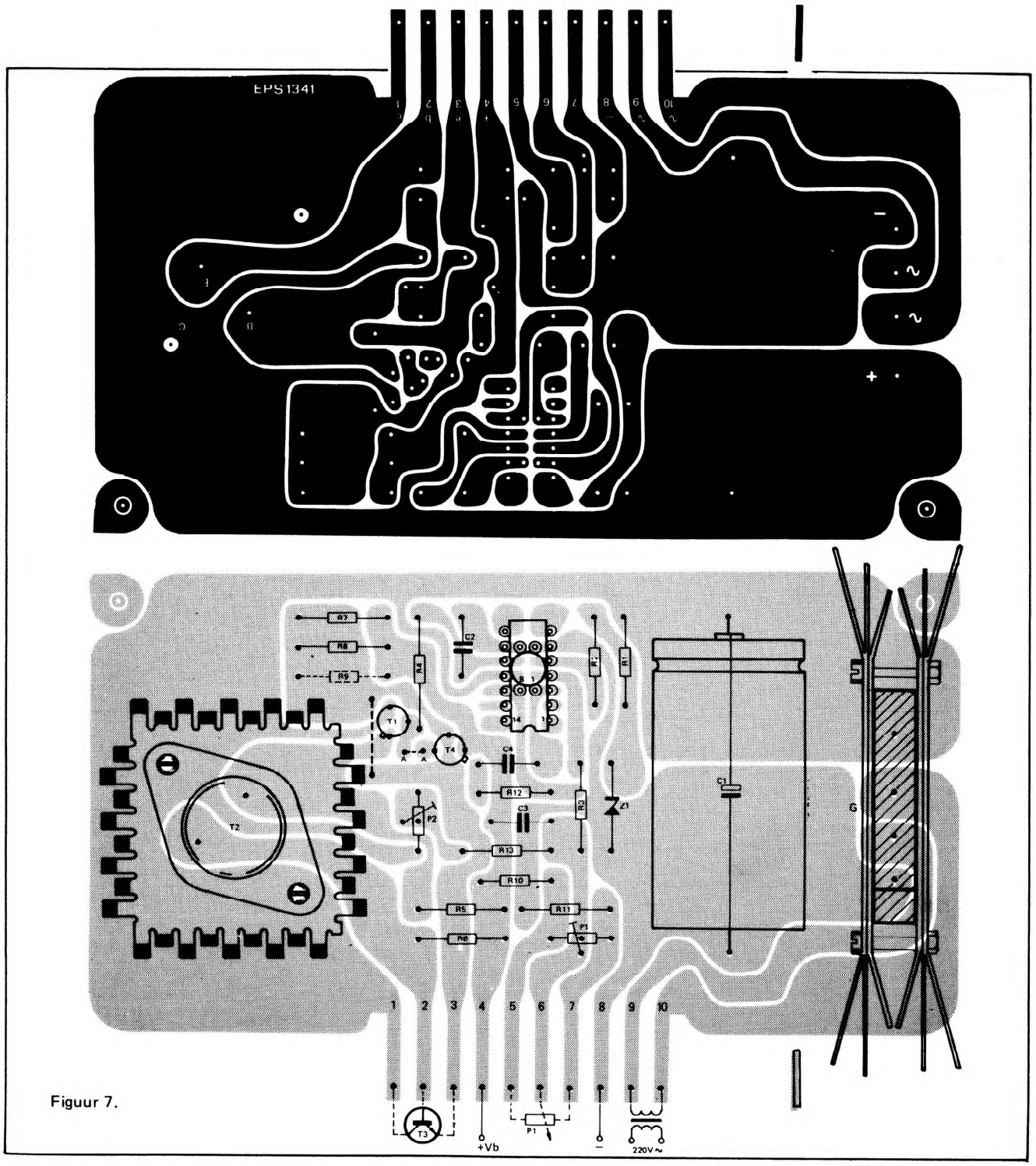

Figuur 7.

Figuur 4. De terugkoppelweg, die de uitgangsspanning bepaald, in samenwerking met de referentiespanning.

Figuur 5. De voedingsuitgang zonder T3.

Figuur 6. De voedingsuitgang met T3.

Figuur 7. De voedingsprint.

Figuur 8. Een foto van de voedingsprint.

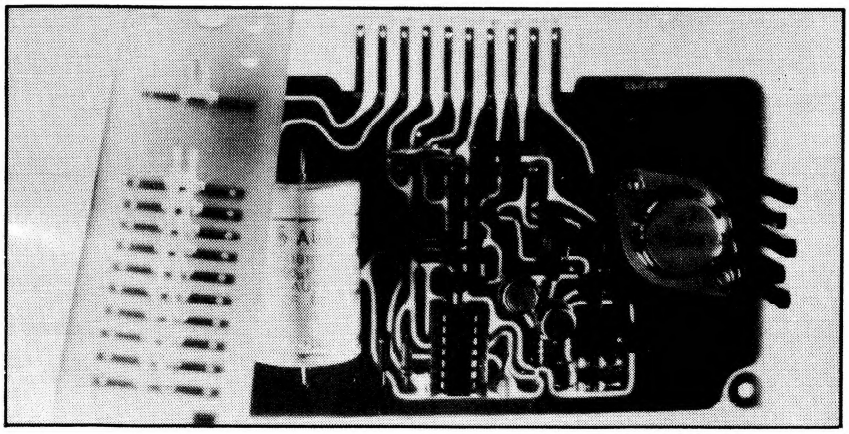

is nodig om de grote stroom te kunnen verwerken over de printsporen. In dat geval wordt ook T_3 aangesloten.
De doorverbinding A-A op de print wordt gemaakt als er geen stroombegrenzingsindikatie wordt aangebracht. Hierover wordt verder in dit artikel nog gesproken.

De konnektor

Als de voeding permanent in een bepaald apparaat wordt gebruikt, kan een konnektor uiteraard achterwege blijven. In dat geval kunnen er aan de aansluitstroken gewoon draden worden gesoldeerd. Toch kan het erg handig zijn de voedingsprint, met behulp van een konnektor, uitwisselbaar te maken. Hiervoor is een konnektorprint ontwikkeld.
Figuur 9 geeft de print lay-out van deze konnektor. Op de print zijn elf koperbaantjes geëtst. Tien daarvan dienen voor de kontaktvorkjes, die verbinding moeten maken met de (tien) aansluitpunten van de voedingsprint. Op het elfde koperbaantje, dat geheel apart zit komt ook een kontaktvorkje te zitten dat dient als zoekerpen.
Voor de kontaktvorkjes wordt gebruik gemaakt van tipe PK-3 van Gully n.v. (montafleks). Deze vorkjes zijn in de handel verkrijgbaar in zakjes van honderd stuks (prijs ca. f 6, –).
Figuur 10 geeft een afbeelding van een kompleet uitgevoerde konnektorprint. De zoekerpen zit aan de kant van kontakt 10. De bedoeling van deze zoekerpen is, te voorkomen dat de konnektor verkeerd om op de print wordt aangesloten. Om dit te voorkomen wordt het kontaktvorkje van de zoekerpen dichtgebogen. De beide vorkhelften worden vervolgens aan elkaar gesoldeerd. Daarna wordt op de voedingsprint een zaagsnede gemaakt aan de konnektorzijde, op de plaats waar de zoekerpen tegen de print aanstuit. Deze plaats is op de voedingsprint aangegeven met een afzonderlijk koperbaantje. Figuur 12 geeft een afbeelding van de voedingsprint, verbonden met de konnektor. Deze insteekverbinding is zo stevig, dat bij vaste opstelling van de konnektor, de voedingsprint niet hoeft te worden gesteund. De print mag zowel horizontaal als vertikaal worden opgesteld.

Figuur 9. De konnektorprint.

Figuur 10. Een foto van de konnektorprint.

Figuur 11. De stroombegrenzingswaarde als funktie van de vervangingsweerstand voor R_7, R_8 en R_9.

Tabel 1. Specifikaties van de voeding.

Tabel 2. Konnektoraansluitpunt van de voeding.

Tabel 3. Weerstandswaarden voor R_{10} en R_{11} bij een vaste uitgangsspanning (De potmeter P_1 kan eventueel worden weggelaten).

Tabel 4. Enige richtwaarden voor de bruggelijkrichter en de voedingselko, bij een bepaalde maksimale uitgangsstroom. (De spanning en stroom moeten uiteraard door de voedingstrafo zijn te leveren).

Tabel 1.

ingangsspanningsbereik: 12 V tot 35 V
uitgangsspanningsvervorming zonder belasting: kleiner dan 100 µV.
uitgangsspanningsvervorming met maksimale belasting, zonder kompensatie: 2 mV.
uitgangsspanningsvervorming met maksimale belasting, met kompensatie: kleiner dan 500 µV.
spanningsstabilisatiefaktor: groter dan 1000x.
maksimale uitgangsstroom zonder eksterne transistor: 4 A.
maksimale uitgangsstroom met eksterne transistor: 15 A.
maksimale vermogensdissipatie, zonder eksterne transistor en zonder geforceerde koeling: 3,5 W.
maksimale vermogensdissipatie, zonder eksterne transistor met koelvin op T_2: 12 W.
maksimale vermogensdissipatie, met eksterne transistor (gekoeld: 100 W.
stroombegrenzing: volledig instelbaar (kortsluitvast).
spanningsvariatie op de uitgang bij maksimale stroomverandering: kleiner dan 4 mV.

Tabel 2.

aansluitpunt	verbinding naar:
1.	kollektor T_3
2.	basis T_3
3.	emitter T_3
4.	voedingsuitgang (+)
5.	eksterne regelpotmeter (uiteinde)
6.	eksterne regelpotmeter (loper)
7.	eksterne regelpotmeter (uiteinde)
8.	voedingsuitgang (-)
9.	voedingstrafo
10.	voedingstrafo

Tabel 3.

vaste voedingsspanning	trafo-spanning	R_{10}	R_{11}	P_1
6 V	12 V	1k5	22k	2k5
7,5 V	12 V	8k2	22k	2k5
9 V	12 V	12k	22k	5k
12 V	12 V	22k	18k	5k
15 V	18 V	22k	39k	5k
18 V	18 V	10k	22k	5k
24 V	24 V	8k2	27k	5k
alle waarden gelden voor Z_1 = 5,6 V.				

Tabel 4.

maksimale belastingsstroom	uitgangsspanning 6 V tot 15 V		15 V tot 20 V		20 V tot 25 V		25 V tot 35 V	
	brugcel	C_1	brugcel	C_1	brugcel	C_1	brugcel	C_1
100 mA	B40C1000	500 µF/25 V	B40C1000	500 µF/35 V	B40C1000	500 µF/35 V	B80C400	500 µF/63 V
500 mA	B40C1000	1000 µF/25 V	B40C1000	1000 µF/35 V	B40C1000	1000 µF/35 V	B80C1000	1000 µF/63 V
1000 mA	B40C2200	2000 µF/25 V	B40C2200	2000 µF/35 V	B40C2200	2000 µF/35 V	B80C2200	2000 µF/63 V
2000 mA	B40C2200	4000 µF/25 V	B40C2200	4000 µF/35 V	B40C2200	4000 µF/35 V	B80C2200	4000 µF/63 V
5000 mA	B40C5000	10mF/25 V	B40C5000	10mF/35 V	B40C5000	10mF/35 V	B80C5000	10mF/63 V

Figuur 9.

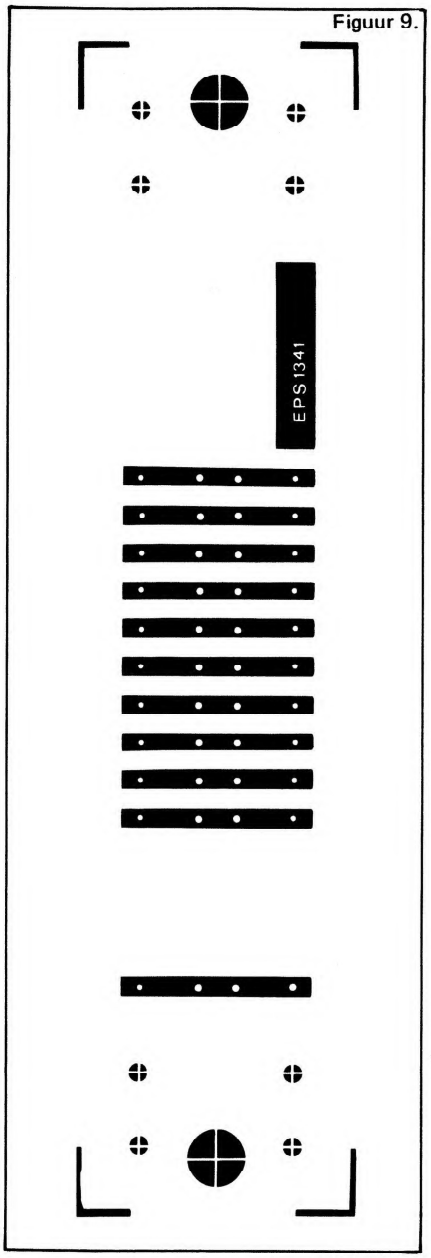

Figuur 10.

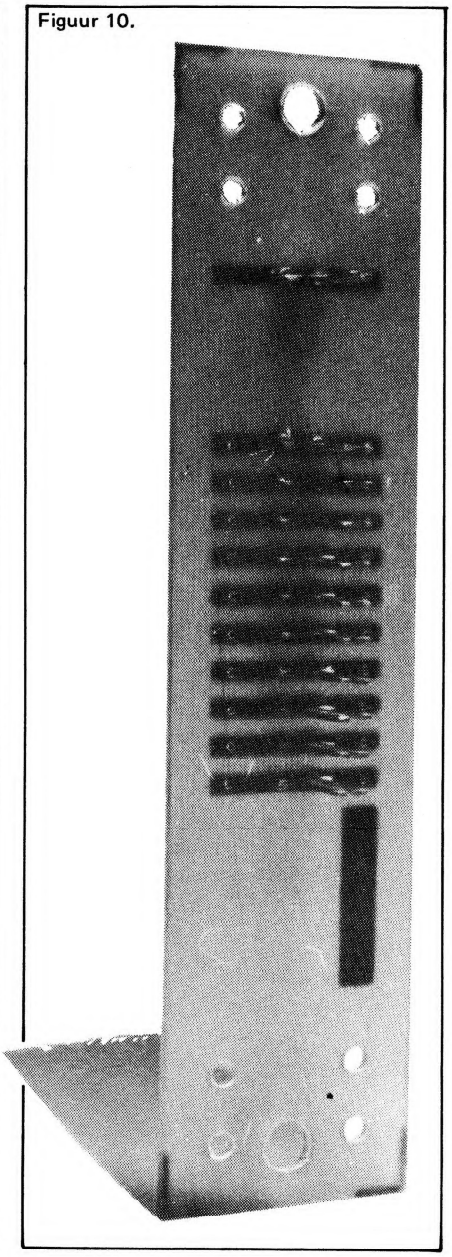

Figuur 11.

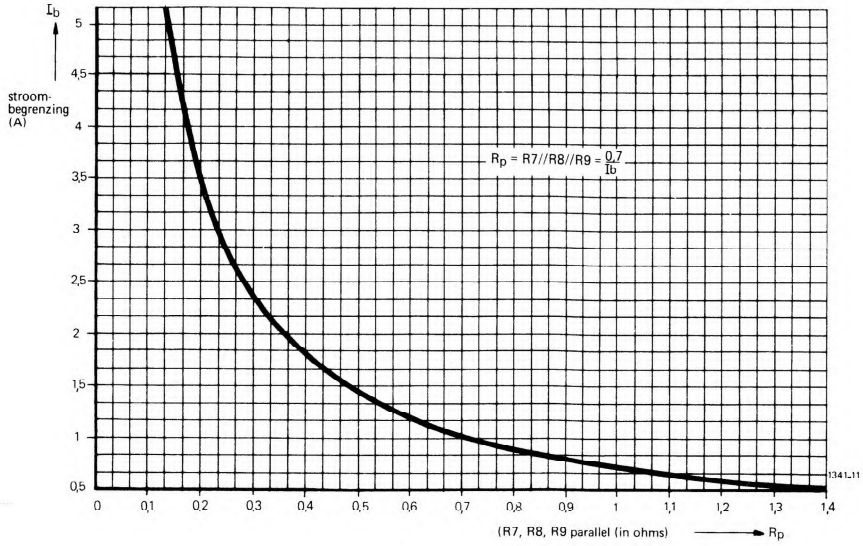

Op de konnektorprint zijn diverse ekstra gaten aangebracht, om een universeel karakter te kunnen handhaven. De grote zijgaten kunnen bijvoorbeeld worden gebruikt voor het doorvoeren van een draadboom. Verder bestaat er een mogelijkheid aan weerskanten van de konnektorprint een kabelklemmetje aan te brengen, om de draadboom van trek te ontlasten.
Omdat er een kleine afstand is tussen de konnektor en de voedingsprint, kan de kabelboom zowel aan de voor- als achterzijde van de konnektor worden gelegd.

Instelmogelijkheden

Tabel 3 geeft vaste weerstandswaarden voor R_{10} en R_{11} bij verschillende standaard voedingsspanningen. Indien de voedingsspanning niet zo nauwkeurig behoefd te zijn (10% tolerantie) mag potmeter P_1 worden weggelaten. Op de plaats van de potmeter op de print, moet dan een doorverbinding worden aangebracht, van beide potmeteruiteinden naar de loper.
Afhankelijk van de vereiste uitgangsspanning van de voeding worden de trafo, bruggelijkrichter en voedingselko gekozen. Tabel 4 geeft enige richtwaarden voor de bruggelijkrichter en voedingselko, bij een bepaalde maksimum stroom, en een voedingsspanningsgebied. De stroom moet uiteraard wel door de trafo zijn te leveren.
De trafospanning kan het beste gelijk worden gekozen aan de maksimaal te leveren voedingsspanning. Enige volts meer vormt geen bezwaar, en kan vaak gunstig zijn.
De stroombegrenzing is afhankelijk van de totale weerstandswaarde van de parallelschakeling van R_7, R_8 en R_9.
In plaats van drie weerstanden parallel voor de stroombegrenzing, kan ook één weerstand worden genomen. Het parallel schakelen van weerstanden kan soms gemakkelijk zijn, om een nauwkeurige waarde te krijgen. De totaal weerstand van R_7, R_8 en R_9 parallel is eenvoudig te berekenen.
Deze weerstand is:

$$R_V = 0{,}7/I_m.$$

In deze formule stelt R_V de totaal weerstand van R_7, R_8 en R_9 (parallel) voor, in ohms. I_m is de vereiste stroombegrenzingswaarde in ampéres.
In figuur 11 is de stroombegrenzingswaarde gegeven als funktie van de totaal weerstand voor R_7, R_8 en R_9.

Veranderingen

Om een universeel karakter van de voeding te kunnen handhaven, worden de printen voorzien van een tekstopdruk. Deze tekst is alleen bedoeld om aan te geven waar de verschillende komponenten worden geplaatst. Dit

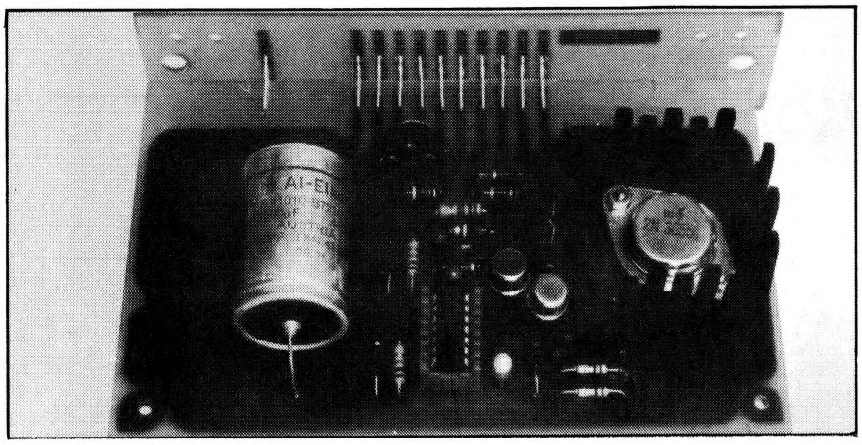

Figuur 12. De konnektor verbonden met de voedingsprint.

Figuur 13. Stroombegrenzingsindikatie is mogelijk met een mikro- of milliamperemeter.

Figuur 14. Aansluitmogelijkheid voor een uitgangsspanning en -stroommeter.

heeft als voordeel dat bij elk apparaat, waarbij voortaan de voeding wordt toegepast, niet steeds de print lay-out hoeft te worden gegeven.
De meeste komponenten zijn niet aan verandering van waarde onderhevig. Alleen de weerstanden R_7 t/m R_{11}, kondensator C_1, bruggelijkrichter G en potmeter P_1 worden, afhankelijk van de vereiste voedingseigenschappen, gekozen.
In een bizondere toepassing voor de voeding kan het ook voorkomen dat de zenerdiode een lagere spanningswaarde krijgt. Als de voeding voor meerdere doeleinden wordt gebruikt, is het ekonomisch voor de bruggelijkrichter en de voedingskondensator een zo groot mogelijke waarde te kiezen. De bruggelijkrichter (G) wordt dan bijvoorbeeld tipe B40C5000, en de voedingskondensator (C_1) krijgt een waarde van 5000 μF/40 V.

Een zelfstandige voeding

Behalve als permanente voeding voor een bepaald apparaat, zijn er ook toepassingsmogelijkheden, waarbij de voeding zelfstandig is. In dat geval is het wenselijk dat de voedingsspanning regelbaar is.
Hiertoe moet voor R_{10} en R_{11} de weerstandswaarde worden aangehouden, die in figuur 2 vermeld staat. Potmeter P_1 (= 22 k) kan dan naar buiten worden uitgevoerd, zodat de voedingsspanning regelbaar is buiten de kast. Om de voeding zoveel mogelijk overal bij te kunnen gebruiken moet de voedingstrafo 24 V/5 A sekundair kunnen leveren. Voor de bruggelijkrichter wordt een waarde van 40 V/5 A genomen. Kondensator C_1 krijgt een waarde van 10 mF/40 V.
Om de uitgangsstroom bij 5 A te begrenzen krijgen de weerstanden R_7, R_8 en R_9 een gezamelijke waarde van 0,14 Ω (3,5 watt).
Het is ook mogelijk de stroombegrenzing omschakelbaar te maken. In dat geval worden de weerstanden R_7, R_8 en R_9 niet op de print aangebracht.

Het berekenen van de uitgangsimpedantie

Van de voeding volgens figuur 2 kan het volgende worden gesteld:
de dinamische uitgangsweerstand is:

$$r_o = \frac{\Delta\, V\text{uit}}{\Delta\, I\text{ uit}} = \frac{v_u}{i_u} \qquad (1)$$

Bij maksimaal ingestelde uitgangsspanning V_u is r_o maksimaal; hierbij geeft de verandering "v_u" uit formule (1) een spanningsverandering op punt 2 van het IC:

$$v_{ic.in} = v_u \times \frac{R_{11}}{R_{11} + R_{P_1} + R_{10}} \qquad (2)$$

Voor kleine signalen kan de IC versterking "open" worden ondersteld; de IC uitgangsspanningsverandering (op punt 6) ten gevolge van v_u is dan:

$$v_{ic.uit} = \frac{v_u \times R_{11} \times A}{R_{11} + R_{P_1} + R_{10}} \qquad (3)$$

In formule (3) stelt A de IC versterking voor.
De emitterimpedantie van transistor T_1 is:

$$r_{eT_1} = \frac{R_5 \times [(h_{fe_{T_2}} \times R_V) + h_{ic_{T_2}}]}{R_5 + [(h_{fe_{T_2}} \times R_V) + h_{ic_{T_2}}]} \approx 320\ \Omega \qquad (4)$$

In formule (4) stelt R_V de vervangingsweerstand voor van R_6, R_7, R_8 en R_9 uit figuur 2.
De waarde voor r_{eT_1} uit formule (4) geeft op de basis van T_1 een rejektie van:

$$r_{bT_1} = h_{fc_{T_1}} \approx 16\text{ k} \qquad (5)$$

Hieruit volgt dat $r_{bT_1} \gg R_4$; zodat:

$$v_{ic.uit} \approx v_{bcT_1} \qquad (6)$$

(v_{bcT_1} is de basiswisselspanning van T_1).
Van T_1 kan worden gesteld dat:

$$i_{eT_1} = h_{fc_{T_1}} \times i_{bT_1} \quad \text{(a)},$$

en

$$h_{ic_{T_1}} = \frac{v_{bcT_1}}{i_{bT_1}} \quad \text{(b)}.$$

Uit (a) en (b) volgt:

$$i_{eT_1} = h_{fc_{T_1}} \times \frac{v_{bcT_1}}{h_{ic_{T_1}}} \qquad (7)$$

Uit (3), (6) en (7) volgt:

$$i_{eT_1} = \frac{h_{fc_{T_1}} \times v_u \times R_{11} \times A}{(R_{11} + R_{P_1} + R_{10}) \times h_{ic_{T_1}}} \qquad (8)$$

Door de emitterstroom van T_1 ontstaat een spanningsvariatie (V_{eT_1}) op de emitter van T_1, die het produkt is van formule (4) en (8):

$$v_{eT_1} = \frac{h_{fc_{T_1}} \times v_u \times R_{11} \times A \times r_{eT_1}}{(R_{11} + R_{P_1} + R_{10}) \times h_{ic_{T_1}}} \qquad (9)$$

Figuur 13.

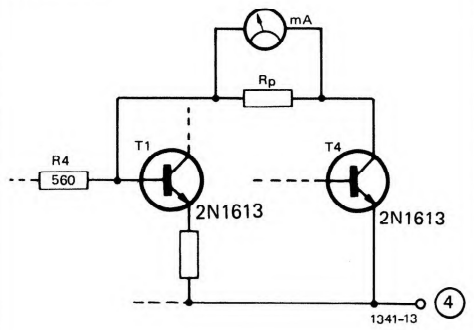

Figuur 14.

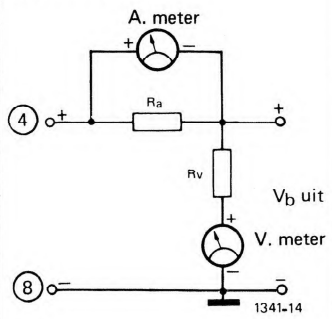

De spanning op de emitter van T_1 is de basisstuurspanning van T_2, ofwel:

$$v_{eT_1} = v_{bcT_2}.$$

Formule (7) kan worden gebruikt voor het bepalen van de emitterstroom van T_2 met h-parameters:

$$i_{eT_2} = \frac{v_{bcT_2}}{h_{ic\,T_2}} \times h_{fcT_2}$$

ofwel:

$$i_{eT_2} = V_{eT_1} \times \frac{h_{fcT_2}}{h_{ic\,T_2}} \qquad (10)$$

Zonder de eksterne transistor T_3 is i_{eT_2} de uitgangsstroom i_u.
Uit formule (9) en (10) volgt dan:

$$i_{eT_2} = i_u = \frac{h_{fcT_1} \times v_u \times R_{11} \times A \times r_{eT_1} \times h_{fcT_2}}{(R_{11}+R_{P_1}+R_{10}) \times h_{icT_1} \times h_{icT_2}} \qquad (11)$$

Omwerking van formule (11) geeft:

$$\frac{v_u}{i_u} = r_o = \frac{(R_{11}+R_{P_1}+R_{10}) \times h_{icT_1} \times h_{icT_2}}{h_{fcT_1} \times R_{11} \times A \times r_{eT_1} \times h_{fcT_2}} \qquad (12)$$

$$r_o \approx \frac{(4{,}7\times10^3+22\times10^3+1\times10^3)\times10^3\times10^3}{50\times4{,}7\times10^3\times6\times10^4\times320\times20} \approx 3\times10^{-4}\ \Omega. \quad (13)$$

De ingevulde waarden in formule (13) gelden bij fo = 1 kHz, en minimale versterkingskondities van de halfgeleiders.
De dinamische uitgangsweerstand van de voeding wordt nog kleiner als transistor T_3 wordt aangesloten.
De spanningsstabilisatiefaktor is definieerbaar als:

$$\frac{v_{in}/i_{in}}{v_{uit}/i_{uit}} = \frac{r_i}{r_o}.$$

Voor wat betreft de r_i speelt de voedingskondensator C_1 de grootste rol. Als C_1 een waarde van 2000 μF heeft, geldt voor een frekwentie van 100 Hz een r_i van:

$$\frac{1}{\omega C} = \frac{1}{2\pi fC} \approx 0{,}72\ \Omega.$$

Hierbij is de spanningsstabilisatie ongeveer 2400x.

Met een omschakelaar wordt dan de begrenzingsweerstand tussen de konnektorpunten 3 en 4 (op de print) ingesteld. Zo wordt voor een stroombegrenzing bij 100 mA deze weerstand 0,7/0,1 = 7 Ω. Voor een begrenzing bij 1 A wordt dat 0,7/1 = 0,7 Ω.
De aktiviteit van de stroombegrenzing is zichtbaar te maken met een mA-meter. Deze meter kan worden opgenomen in de leiding tussen de kollektor van T_4, en de basis van T_1. Op de print uit figuur 7 is dit verbinding A-A. De hoeveelheid stroom in de genoemde leiding is afhankelijk van de mate van overbelasting. De maksimale stroom die de mA-meter moet kunnen verwerken is 64 mA. Als voor de stroombegrenzingsindikatie een stroommeter van 1 mA-volle schaal wordt gebruikt, moet over de meter een shuntweerstand R_p worden geplaatst, die de overige 63 mA verwerkt (zie figuur 13). Deze weerstand kan worden berekend door de mA-meterspanning (bij volle schaal) te delen door de genoemde 63 mA.
Bij een zelfstandige voeding is een permanent aangesloten spanningsmeter geen overbodige luukse. Voor deze meter kan het makkelijkst een mA-meter worden gebruikt. Deze wordt aangesloten op de voedingsuitgang, met een voorschakelweerstand R_v, zoals is aangegeven in figuur 14. Als bijvoorbeeld de maksimum uitgangsspanning van de voeding 30 V is, en de mA-meter is 1 mA volle schaal, dan wordt weerstand R_v:

$$\frac{V_{b.maks}}{I\ meter.maks} = \frac{30}{1\times10^{-3}} = 30\ k$$

In dat geval is de mA-meter geschakeld voor 30 V indikatie bij volle schaal. Door verschillende waarden voor R_v te berekenen is het mogelijk, met behulp van een omschakelaar, het voltmeterbereik om te schakelen. Zo wordt voor een 10 V volle schaal indikatie bij dezelfde 1 mA-meter, de voorschakelweerstand R_v:

$$R_v = \frac{10}{1\times10^{-3}} = 10\ k.$$

Behalve een spanningsmeter, is in de voedingsuitgang ook een permanente stroommeter erg handig. Om ook deze meter voor meerdere, omschakelbare bereiken te kunnen gebruiken, is het wenselijk een relatief gevoelig tipe, van bv. 1 mA volle schaal te gebruiken. Voor het meten van stromen groter dan 1 mA wordt een shuntweerstand parallel geschakeld aan de meter. Deze weerstand, R_a in figuur 14, moet het verschil in stroom verwerken, tussen de één mA van de meter, en de te meten volle schaal stroom. Derhalve is de weerstandswaarde voor deze R_a, het quotient van de meterspanning bij volle schaal, en de genoemde verschilstroom. ■